

Разработване на анкета за емпирично текстолингвистично изследване на подлога на инфинитива в съвременния италиански език

Мария Ладовинска

Нов български университет, България

Резюме

Статията представя параметрите, въз основа на които е събран и сведен до анкета емпиричният материал, залегнал в основата на текстолингвистично изследване върху подлога на инфинитива в съвременния италиански език. Анкетата цели да идентифицира стратегиите, които прилагат носителите на езика в процеса на интерпретация на синтактично деструктурираните изказвания, съдържащи инфинитив, чийто подлог е с неясна референция.

Ключови думи: анкета, инфинитив, подлог, текстолингвистика, италиански език

Abstract

The article presents the parameters serving as the base on which the empirical material underlying text linguistics research into the infinitive subject in contemporary Italian has been collected and turned into a questionnaire. The questionnaire aims at identifying the strategies used by native speakers when interpreting syntactically destructured statements, containing an infinitive with no clear subject.

Keywords: questionnaire, infinitive, subject, text linguistics, Italian (language)

Статията представя разработването на анкета като инструмент за емпирично изследване върху италианския инфинитив и неговия подлог. Идеята за обекта на това изследване се породи по време на опит да се извлекат от страниците на съвременни италиански прозаични текстове *конструкции, образувани от управляващ глагол и инфинитив, в които подлогът на инфинитиване съвпада с този на управляващия глагол*. Така бяха констатирани употреби на инфинитива с неявен подлог, които традиционната граматика, или по-точно граматиката на изречението, не би одобрила. В наблюдаваните случаи имплицитният подлог на инфинитива се оказва напълно понятен и лесен за идентифициране, но единствено при наличието на достатъчно обширен контекст, който надскача рамките на отделното изречение. Казано с други думи, неявният подлог не може да се извлече с помощта на синтаксиса на изречението.

Теоретични основи

За теоретична основа на текстолингвистичното изследване на подлога на инфинитива е извършен анализ на механизмите и средствата за повърхнинна свързаност (кохезия), както и на регулативните принципи на кохерентността, които обезпечават смисловото единство на текста и правят възможно еднозначното тълкуване на актанта, обозначен от нулевата подложна позиция.

Кохезията представлява съвкупността от граматически механизми, които имат задачата да свързват на повърхнинно ниво различните части, от които е изграден един текст (срв. Симоне, 2008, р. 406; Кафи, 2002, р. 94). Тези експлицитни връзки са осъществени посредством различни лексикални и граматически механизми като конектори, анафора, пунктуация.

Кохерентността се създава от смисловите връзки между частите на един текст, които, дори и при липса на явни лексикални или граматически връзки, позволява текстът да бъде разтълкуван. Казано другояче, под кохерентност се разбира глобално смислово единство или казано с думите на Р. Симоне „кохерентността на даден текст не се състои в присъщите му езикови характеристики, а в съвкупността от фоновите познания, посредством които адресатът го преработва и сравнява и които възприятието на текста активира у него.” (Симоне 2008, р. 448).

Метод

Избор на изследователски инструмент

Изследователският инструмент цели да събере емпирични данни, за да се изследва начинът, по който разглежданото езиково явление бива интерпретирано от носителите на езика и да се идентифицират елементите, които гарантират семантичната цялост на текстове, съдържащи изследваното явление, или по точно:

- да опише контекстуалните условия, при които функционира инфинитивният подлог с неясна референция;
- да анализира едно от най-неексплицитните и най-непрозрачни средства за анафорично подемане в съвременния италиански език, т. нар. „нулева анафора”, явление, срещащо се в случаите, в които поради инфинитивната си форма, глаголът е лишен от какъвто и да било белег за флективност, който да ни ориентира в идентифицирането на подлога му;

- да открие стратегиите, които прилагат носителите на езика за идентифициране на подлога на инфинитива с неясна референция, посредством анализ на техните отговори на създадена за целта анкета.

За инструмент е избрана анкета, базирана на корпус от примери. Анкетата представлява:

[...] инструмент за събиране на информация, дефиниран като структурирана съвкупност от въпроси и съответните категории отговори, зададени предварително от автора на анкетата, или по-точно като съвкупност от т. нар. „затворени” въпроси, при които от интервюирания (т.е. този, който отговаря на въпросите в анкетата) се изисква да посочи измежду предложените му отговори онзи, който в най-голяма степен изразява позицията му, и/или от „отворени” въпроси, които не предполагат предварително зададени отговори (Замунер, 1996).

Като се има предвид дефиницията на Замунер, от теоретична гледна точка, е наложително да се подчертае, че анкетата е съставена от отворени въпроси. Този избор бе продиктуван от факта, че единственият начин да бъдат получени свободни отговори и качествена информация беше инициативата за отговора да бъде поверена на усета и логическата мисъл на информантите, въпреки потенциалния риск това да доведе до получаване на непълни, неясни, неподходящи отговори или дори до липса на отговори.

Друго предвидено ограничение за достоверността на резултатите от анкетата е ангажиментът от страна на информантите. За да не бъдат демотивирани, в анкетата бяха включени обозримо количество примери. В

крайна сметка, попълването на подобна анкета изисква от анкетирувания да подходи старателно и да посвети достатъчно време и търпение съвсем безкористно.

Изграждане на корпус

Корпусът е съставен от примери, почерпани от писмената форма на езика, защото по правило тя е, така да се каже, програмираната форма на езика, подвластна на правила, както твърди и Л. Сериани:

Писмената форма на езика е регулирана и програмирана, докато устната му форма в ситуация е винаги в някаква степен 'замърсена' (странични за разговора шумове, дефекти на говора или на изпълнението на говорещите) и предполага неизменна доза неяснота, като подтиква слушателя към съдействие [...] Писмената форма на езика е стегната и последователна и не предлага възможност за обратна връзка (*feedback*). При диалог, този, който говори, има винаги възможност да проследи реакциите на събеседника [...].¹ (Сериани 2010, р. 2)².

Примерите от корпуса са ексцерпирани от малко повече от 1000 страници съвременен италиански текст художествена проза - пет романа от съвременни автори, публикувани през периода 1989 – 2006 г. (вж. Приложение):

- "Va' dove ti porta il cuore" („Следвай гласа на сърцето"), Сузана Тамаро³,
- "Novecento" („Новеченто"), Алесандро Барико⁴,

---

¹ мой превод

² [http://www.treccani.it/enciclopedia/lingua-scritta_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/lingua-scritta_(Enciclopedia-dell'Italiano)/)

³ спойка между литературните жанрове епистоларен роман и дневник

⁴ опростен и гладък изказ

- “Un posto nel mondo” („Кътче в света”), Фабио Воло⁵,
- “Mal di pietre” („Лек за камъни”), Милена Агус⁶,
- “Due di due” („Двама от двама”), Андреа Де Карло⁷.

По данни на лингвостатистиката извадката е представителна, ако съдържа около 200 000 словоупотреби, тоест приблизително 500 страници текст (Илиева, 1995, р. 145).

Всеки пример представя изречението, в което е изолирано разглежданото явление, тоест управляващ глагол следван от инфинитив, чиито подлози не само имат различни референти, но и референцията на неявния подлог на инфинитива не е съотносима с елемент с функция на допълнение в главното изречение (неизменно предписание, давано в такива случаи от нормативните граматика). В изследването не са използвани примери от устната форма на езика по две причини. На първо място, защото би било трудно, дори невъзможно, да се документира подобно явление в речта. Изолирането му в писмени текстове коства неколккратно внимателно прочитане, от което следва, че същият процес, приложен към устната форма на езика, би трябвало да е значително по-труден. В подкрепа на този избор е удачно да се приведе констатацията на Скуте, че

[...] между устната и писмената форма на езика съществуват значителни различия [...], зависещи от различните паралингвистични средства на разположение. За устната употреба на езика – мимика, жестове, модулация на гласа, пауза; за писмения му вариант – пунктуация, подялба на абзаци, оформление на страницата и т.н. Тук трябва да се добави индивидуалният

⁵ разговорен и достъпен език

⁶ свеж и непринуден език, наподобяващ ежедневния

⁷ рязък и остър стил, плавен и гладък изказ

фактор (стилистичните предпочитания и вариации, както и комуникативната ситуация) – степента на взаимни очаквания по отношение на комуникацията и (не)споделените фонови познания, все важни фактори за възможността за инференция. Взаимното познаване и доверие оставят широко поле на инференцията и обратно.⁸ (Скюте, 2009, р. 111).

Разработване на анкетата

Примерите от корпуса бяха включени в анкета, разделена на две части. Всяка от двете части е предшествана от два неизменни въпроса във връзка с подлога на инфинитива от съответния откъс. Съвсем целенасочено въпросите са формулирани като е избегната специализирана терминология, която би могла да повлияе на резултатите.

В първата част на анкетата е изолирана съвкупността управляващ глагол и подчинен инфинитив плюс ядрените, а понякога и малкото обстоятелствени елементи, които заедно образуват текст, който би трябвало да е напълно разбираем, ако не е неявният подлог на инфинитива. Това са изречения, които са „извлечени от текстуалния или ситуационния им контекст, които са отворени за различни тълкувания. Поставяйки ги в конкретен текстуален или ситуационен контекст (в света на споделените познания на събеседниците), декодирането чрез инференция става лесно и очевидно.”⁹ (Скюте 2009, р. 110).

---

⁸ мой превод

⁹ мой превод

С цел да стане ясен и конкретен подлогът на глагола, който управлява инфинитива, в два от примерите (извлечени от романа на Ф. Воло) е представен и спрегнатият глагол, който предшества тази съвкупност:

“Era il papà di Fede. Ultimamente *mi chiamava* spesso per parlare con lui.”

“Il bar sotto casa (...) ha cambiato gestione e quella nuova *ha messo* la pay TV per guardare le partite.”

Анкетата във втората част на изследването се състои от 14 откъса¹⁰, докато първата част се състои от 20 откъса. Шестте допълнителни откъса са извлечени по-късно, през лятото на 2010 г., когато данните от първото пилотиране на анкетата бяха вече събрани. Новите шест примера, открити върху близо 380-те страници на романа “Due di due” на Андреа Де Карло затвърдиха убеждението в съществуването и достоверността на констатираното явление – употребата в съвременния италиански език на инфинитивния подлог с неясна референция (който не може да се извлече от непосредствения контекст).

Откъсите във втората част на анкетата представят номинативната верига на инфинитивния подлог с неясна референция. Всеки откъс представя минимално необходимия контекст за идентифицирането на неясния подлог. Ето защо често пъти цитираният откъс не спира до изследвания подлог, а включва и следващи членове на веригата му. Това означава, че при описанието на контекстуалните условия, в които функционира инфинитивният подлог с неясна референция, са взети предвид всички елементи на номинативната му верига – както предходни, така и следходни.

---

¹⁰ Първоначалният вариант на анкетата съдържаше два откъса в повече, извлечени от романа на Ф. Воло, които бяха елиминирани в хода на работата. Освен това, един от останалите 14 откъса претърпя съществени съкращения – за целите на анализа бяха отстранени онези части от текста, които го утежнявах ненужно и не бяха необходими за правилното тълкуване.

Процедура

Първо пилотиране на анкетата: Първият опит за събиране на данни чрез анкетата датира от есента на 2009 г. Тогава анкетата бе подложена на критичния прочит на български студенти, обучавани в пети семестър на програма „Романистика (италиански език)” в НБУ, които посещаваха 30-часов курс по Фонетика и фонология на италианския език (ITLB511), воден на италиански. Тъй като, в голямата си част, резултатите се оказаха незадоволителни (отговорите издаваха сериозни трудности при разбирането на текста на италиански), анкетата бе разпространена сред носители на езика. В подкрепа на този избор е и констатацията, че:

Адресатът до голяма степен определя „съдбата” на текста – чрез встъпването си в ролята на реципиент той осигурява възможност на текста да изпълни комуникативното си предназначение; съответно чрез отказа или пък чрез неспособността си да възприеме знаковия продукт адресатът блокира самата комуникация, а по този начин и възможността съответният знаков продукт да се прояви актуално като текст. (Добрева, Савова, 2000, р. 37).

От друга страна, „адресатът не е участник в създаването на текста [...], но е (съ)участник в създаването на смисъла на текста – чрез своята субективна интерпретация адресатът не само получава вече изразени значения, но влага и собствен смисъл в текста.” (пак там: рр. 37-38).

Не на последно място, в подкрепа на липсата на информанти носители на езика се явяват и твърденията на Добрева и Савова, че „общуването се

затруднява значително [...] при съществени различия във владееенето на езика [...]” (пак там: р. 39) или, казано по друг начин – „в зависимост от това, доколко смисловата интерпретация на текста в съзнанието на адресата се доближава до изходния замисъл на адресанта, може да се стигне до различна дълбочина на разбирането – напр. до относително пълно (или правилно разбиране), до недоразбиране, неразбиране или „криворазбиране”.“ (пак там: р. 59).

Второ пилотиране на анкетата: Данните от второто пилотиране на анкетата са събрани в периода септември 2009 – април 2010 година. Въпросите в анкетата бяха подложени на критичния прочит на 20 информанти, носители на езика. Съвсем съзнателно са подбрани информанти с майчин език италиански, студенти, след като стана ясно, че стопроцентовото разбиране на откъсите от корпуса изисква отлично владееене на италианския език.

С оглед професионалното обкръжение на автора на проучването, както и предвид целите на изследването, най-достъпните информанти бяха именно тези от академичните среди. Сред двадесетте информанти само двама са анкетиранни в присъствието на анкетиращия, като инструкциите са дадени и в устна форма. Всички останали са интервюирани чрез електронна поща. Анкетите, изпратени в електронен формат, достигнаха университетите в Милано, Флоренция и Торино и бяха върнати по пощата, попълнени на хартия. Така за целите на изследването бяха събрани:

- две анкети, на чието попълване интервюиращият е присъствал,
- четири анкети, попълнени в електронен формат и изпратени по електронна поща¹¹,

¹¹ Анкетираните бяха сред участниците в международната школа по семиотика, проведена в Созопол през септември 2009 г., в която участва и интервюиращия. Един от участниците попълни

- четиринадесет анкети, попълнени на хартия от интервюираните и изпратени по пощата.¹²

Участници

След като бяха събрани и систематизирани резултатите от анкетата, стана ясно, че този изборът на информанти от академичните среди, наложен от обстоятелствата, е осигурил значителна еднородност с оглед на възрастта и, до известна степен, с оглед на социалния статус на информантите.

Що се отнася до профила на информантите, абсолютно всички са обявили италианска националност, с изключение на един с двойна (с италианска и френска националност), и роден език италиански, с изключение на двама информанти с по два майчини езика (италиански и френски; италиански и немски). Трябва също да се отбележи, че две от анкетите останаха анонимни, така че, събирането на данните, касаещи профила на информантите е направено въз основа на 18 от анкетите.

Всички обявяват, че знаят от един до пет чужди езика. Сред тези езици изпъква английският (18 информанти), следван от датския (10), от френския (8), от немския (5) и от още пет езика, всеки от които се владее от един анкетиран (португалски, шведски, японски, руски, български).

Четири от анкетираните учат или са учили специалност, различна от Езици и/или Литература. Сред всичките двадесет информанти четири са докторанти

анкетата в качеството си на лектор по италиански в курсовете на Италианския културен институт в София.

¹² Девет студенти от Милано попълниха анкетите по молба на лектора им по датски, Ингер-Мари Вилърт Бортигнот; четирима от Флоренция - по молба на лектора им Ана Вегенер. Контактът с един участник от Торино бе осъществен по електронна поща със съдействието на Карла Марело, преподавател по Дидактика на съвременните езици в университета в Торино, чрез Гунвер Скуте.

или изследователи. Всички останали или учат (студенти в първи, втори, трети или пети курс), или са се дипломирали. Студентите са на не повече от 25 години, докато изследователите (докторанти и доктори) са между 30- и 40-годишни.

Резултати и обсъждане

Резултатите потвърждават необходимостта от по-широк контекст, който е представен във втората част на анкетата. От анализа на отговорите на информантите произтичат няколко интересни извода.

Въз основа на данните, събрани чрез анкетите, може да се твърди, че информантите имат определени очаквания по отношение на интерпретацията на дадена конструкция тъй като разчитат на езиковия си опит.

Друг важен извод, до който се достига след внимателен преглед на попълнените анкети, се отнася до спорадичните случаи на погрешно тълкуване от страна на информантите дори и на откъсите с обширен контекст. Очевидно, препращането към референта невинаги е точно и еднозначно. От тази гледна точка, изборът да бъде представен всеки откъс от корпуса в два различни по дължина и подробност контекста се оказва удачен, тъй като дава възможност да се констатира, че понякога изречението, което е било изтълкувано първоначално по определен начин, поставено в по-обширен контекст дава възможност за съвсем различна интерпретация.

Често анкетираните предлагат различни интерпретации по отношение на един и същи откъс, като си служат с различни насочващи елементи в текста. Следователно, дори и носителите на езика изпитват понякога сериозни

затруднения да дешифрират докрай посланията. Датската италианистка Хане Янсен предлага доста убедително обяснение на това явление, което хвърля светлина върху връзката между възприятие и интерпретация: „всеки елемент от съдържанието, колкото и да е „обективен“, бива винаги филтриран от ума на говорещия, тъй като всеки акт на възприятие предполага винаги някаква доза интерпретация.” (Янсен 1999, р. 157)¹³.

Анализът на данните разкри една находчива стратегия – при липса на сигурни граматически опори, адресатите си служат, може би съвсем интуитивно, но доста умело с лексикални елементи в текста, които допринасят за идентифицирането на имплицитния подлог. Стана ясно, също така, че в някои откъси тези лексикални елементи не са предварително въведени текстови референти (срв. Конте 1988, р. 32), а се появяват в качеството си на междутекстови референти.

Най-разнообразните и понякога странни насочващи елементи, които информантите предлагат, подсказват интерпретативното усилие, което е положил всеки един от тях. А данните, получени благодарение на анализа на отговорите на анкетираните намират обяснение в констатацията на Скюте, че „и при интерпретация от страна на различни читатели, носители на езика, могат да съществуват значителни различия, зависещи от разнообразна гама от фактори (възраст, образование, морална и политическа ориентация, интереси и т.н.)” (Скюте 2008, р. 358)¹⁴.

---

¹³ мой превод

¹⁴ мой превод

Отговорите на информантите представляват, освен всичко друго, доказателство за значимостта на споделените между адресата и адресанта на посланието фонові знания, които се оказват изключително важно условие за сполучливото тълкуване на голяма част от откъсите.

Заклучение

Анкетата с отворени въпроси, залегнала в основата на проучването, предопредели по-голяма ангажираност от страна на анкетираниите както и по-голямо усилие от страна на автора, при тълкуването на отговорите. Въпреки ограниченията, които по правило предполагат отворените въпроси, този начин на събиране на емпирични данни, с оглед на изследваното езиково явление, се оказва подходящ за целите на проучването.

Получените резултати след анализа на отговорите на информантите хвърлят светлина върху стратегиите, прилагани от носителите на езика в процеса на интерпретация. Освен това, разкриват насочващите елементи, които помагат да се достигне до подлога на инфинитива с неясна референция, а също и още много детайли около начина, по който носителят на езика се ориентира в така наречените „синтактично деструктурирани изказвания” (Симоне 2008, р. 375).

Анализът на емпиричния материал не се ограничава до текстолингвистичния подход, а стига и по-далече, черпейки, всеки път, когато е нужно, от понятийния апарат на прагматиката и на когнитивната лингвистика.

Библиография

Добрева, Савова (2000). Добрева, Е., Ив. Савова. *Текстолингвистика*. Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“.

Замунер (1996). Zammuner, V. L. *Interviste e questionari*. Roma: Borla Edizioni.

Илиева (1995). Илиева, К. Явно и неявно изразяване на местоимения подлог в българския прозаичен текст. В Димитрова, Ст. (ред). *Лингвистика на текста*. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“.

Казадеи (2001). Casadei, F. *Breve dizionario di linguistica*. Roma: Carocci.

Кафи (2002). Caffi, C. *Sei lezioni di pragmatica linguistica*. Genova: Name.

Конте (1988). Conte, M.-E. *Condizioni di coerenza. Ricerche di linguistica testuale*. Firenze: La Nuova Italia.

Сериани (2010). Serianni, L. *Lingua scritta*, In *Enciclopedia dell'Italiano*.
[http://www.treccani.it/enciclopedia/lingua-scritta_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/lingua-scritta_(Enciclopedia-dell'Italiano))

Симоне (2008). Simone, R. *Fondamenti di linguistica*. Roma: Laterza.

Скюте (2008). Skytte, G. Il concetto di enciclopedia e la traduzione, In A. Nesi & N. Maraschio, (a cura di), *Discorsi di lingua e letteratura italiana per Teresa Poggi Salani*. Pisa: Pacini Editore. 351-361.

Скюте (2009). Skytte, G. La connessione “implicita”, *Linguistica XLIX*. 107-120.

Янсен (1999). Jansen, H. Da riassunto a ridondanza. Densità informativa, In G. Skytte, I. Korzen. P. Polito, E. Strudsholm (a cura di): *Strutturazione testuale in italiano e in danese. Risultati di una indagine comparativa*. København: Museum Tusulanum Press.

Ладовинска, Мария (2014). Разработване на анкета за емпирично текстолингвистично изследване на подлога на инфинитива в съвременния италиански език. В С. Богданов (ред.), *Традицията като вдъхновение*, (pp. 124-143). София: Нов български университет. URL

Приложения

Ексерпирани литературни източници

Агус (2006). Agus, Milena. *Mal di pietre*. Roma: Nottetempo.

Барико ([1994]2006). Baricco, Alessandro. *Novecento*. Milano: Feltrinelli.

Воло (2006). Volo, Fabio. *Un posto nel mondo*. Milano: Mondadori.

Де Карло (1989). De Carlo, Andrea. *Due di due*. Milano: Mondadori.

Тамаро ([1994]1996). Tamaro, Susanna. *Va' dove ti porta il cuore*. Milano: Feltrinelli.

Анкета

Nelle pagine che seguono troverai 16 frasi. Leggile attentamente ad una ad una e prova a completare i due spazi vuoti sotto ogni frase con l'informazione richiesta seguendo le istruzioni:.

- 1) Nella casella contrassegnata dal numero 1, che segue ogni frase, cerca di indicare, magari con un pronome (io, tu, lui...), la persona o la cosa che compie l'azione espressa dal verbo evidenziato;
- 2) Nella casella numero 2 indica l'elemento della frase che ti ha aiutato a risalire a quest'informazione.

NB! Il questionario è composto di due parti e di 6 pagine (I parte: pagg. 1 e 2; II parte: pagg. 3,4,5 e 6) che vanno completate in maniera separata e nell'ordine cronologico indicato dai rispettivi numeri, cioè andando avanti dalla prima in poi e concludendo con la sesta pagina.

MA(29)

non c'era pericolo di dimenticarlo

1		2	
---	--	---	--

MA(40/41)

diceva sempre che non c'era ragione strategica per aver mutilato la città in quel modo

1		2	
---	--	---	--

AB(51/52)

Come sono andate le cose, poi, dopo esser sceso da là, quella è un'altra storia.

1		2	
---	--	---	--

FV(28)

Lasciando stare il terremoto, quale sarà delle quattro possibilità per non venire?

1		2	
---	--	---	--

FV(34)

Ed è stato molto difficile liberarsi da questa paura...

1		2	
---	--	---	--

FV(60)

Le ho chiesto di diventare socio...

1		2	
---	--	---	--

FV(67)

Com'è stato cambiare così radicalmente la propria vita, trovare la forza di farlo?

1		2	
---	--	---	--

FV(89)

dovevo accompagnarlo a Livorno per spedire il container con tutte le cose della posada...

1		2	
---	--	---	--

FV(110)

Era il papà di Fede. Ultimamente mi chiamava spesso per parlare con lui.

1		2	
---	--	---	--

FV(220)

Il bar sotto casa nel periodo che sono stato via ha cambiato gestione e quella nuova ha messo la pay TV **per guardare** le partite.

1		2	
---	--	---	--

FV(257)

Speriamo **di esserci** ancora per vederla donna.

1		2	
---	--	---	--

ST(61a)

Il senso di sconfitta era troppo grande **per poterlo ammettere**.

1		2	
---	--	---	--

ST(61b)

Il rimorso più grande è quello **di non avere mai avuto il coraggio di contrastarla, di non averle mai detto**: "Hai torto marcio, stai commettendo una sciocchezza".

1		2	
---	--	---	--

ST(67/68)

Da un lato la decisione **di ricorrere** a un medico **per uscire** dal suo stato di crisi perpetua mi dava una sensazione di sollievo.

1		2	
---	--	---	--

Adesso ripeti la stessa analisi, tenendo presenti le frasi che seguono:

- 1) Cerca di indicare, magari con un pronome (io, tu, lui...), questa persona o cosa **nelle caselle** (contrassegnate dal numero 1) che seguono ogni frase.
- 2) Quale elemento della frase ti ha aiutato a risalire a quest'informazione (casella numero 2)?

MA(29)

Il Reduce (...) nonostante avesse una gamba di legno e la stampella era un uomo bellissimo. Nonna, dopo cena, appena arrivata in camera, subito si mise allo scrittoio a descriverlo nei particolari, così se non lo avesse visto più nell'albergo, non c'era pericolo **di dimenticarlo**. Era alto, scuro e profondo di occhi e morbido di pelle.

1		2	
---	--	---	--

MA(40/41)

Anche l'idea di nonna, pur non intendendosi di politica, era che non è possibile che tutti i Tedeschi invasori dell'Italia fossero cattive persone. (...) Suo marito, che invece di politica si intendeva (...) diceva sempre che non c'era ragione strategica **per aver mutilato** la città in quel modo, eppure tutti i piloti dei B17, le fortezze volanti, non potevano essere malvagi, no? Ci saranno state anche fra loro delle brave persone.

1		2	
---	--	---	--

AB(51/52)

Io, dal Virginian, ci scesi il 21 agosto 1993. C'ero salito sopra sei anni prima. Ma mi sembrava fosse passata una vita. Non ci scesi per un giorno o per una settimana: ci scesi per sempre. (...) Tutto in regola. Avevo chiuso, con l'Oceano.

Non è che mi piacesse quella vita (...) non riuscivo a pensare veramente che potesse andare avanti per sempre. Se fai il marinaio allora è diverso, il mare è il tuo posto, ci puoi stare fino a

schiattare e va bene così. Ma uno che suona la tromba... Se suoni la tromba, sul mare sei uno straniero, e lo sarai sempre. Prima o poi, è giusto che torni a casa. Meglio prima, mi dissi. (...) Come sono andate le cose, poi, **dopo esser sceso** da là, quella è un'altra storia. Magari mi riusciva perfino di combinare qualcosa di buono se solo non si ficcava di mezzo quella dannata guerra, pure lei.

FV(28)

Una sera avevamo appuntamento alle nove a casa mia, ma alle dieci non era ancora arrivato. Lo chiamo ma non risponde. Strano che non mi abbia avvisato. Fosse stata una serata qualsiasi non mi sarei preoccupato, ma era mercoledì (...) Il mercoledì se è in ritardo **me lo dice**. (...)

Lasciando stare il terremoto, quale sarà delle quattro possibilità **per non venire**? Si sarà ubriacato? Sarà andato a far vedere un appartamento a una cliente (...) ?

FV(34)

Per questo motivo per me "cambiamento" era una brutta parola. Significava stare male. Ed è stato molto difficile **liberarsi** da questa paura che mi ha paralizzato per molti anni.

FV(60)

"Adesso sto con Sophie. L'ho conosciuta a Boa Vista, mi è piaciuta subito. Cercava qualcuno che l'aiutasse a trasformare una vecchia casa in una posada. Ho iniziato a lavorare per lei e di lì a poco ci siamo innamorati. Le **ho chiesto di diventare** socio, però. Dopo un po' ha accettato. Non al cinquanta per cento, perché non me lo posso permettere: solo una piccola quota per il mio lavoro. Così ora eccomi qua a fare la mia parte. (...)"

FV(67)

"Una volta Michele mi ha raccontato che una sera tu gli hai fatto un discorso e che dopo un po' hai cambiato totalmente vita e te ne sei andato, hai iniziato a viaggiare. Michele parla un sacco dite. Com'è stato **cambiare** così radicalmente la propria vita, **trovare** la forza di farlo? Non credo sia stata una cosa facile, no? Non sai quante volte anch'io ci ho pensato."

FV(89)

Nel pomeriggio, appena finito di lavorare, sono passato a prendere Federico perché dovevo accompagnarlo a Livorno **per spedire** il container con tutte le cose della posada. Il camion con la merce era già arrivato. La moto del padre era perfetta per i tragitti a breve raggio, città e provincia, ma non per andare fino a Livorno. Avrei potuto prestargli la mia moto, ma mi sembrava una buona occasione **per fare** un bel viaggio insieme, come ai vecchi tempi, visto che qualche giorno dopo sarebbe partito anche lui.

FV(110)

Il 10 aprile mi sono svegliato e come sempre sono andato a lavorare.

Mentre scrivevo l'articolo sulle diete è suonato il telefonino. Era il papà di Fede. Ultimamente mi chiamava spesso **per parlare** con lui. Ho pensato che volesse sapere dov'era.

«Pronto, Giuseppe, come stai? Se cerchi Federico non è con me.»

Giuseppe piangeva e non riusciva a parlare, diceva solo: «Federico Federico Federico...»

«Giuseppe, che c'è, perché piangi? Federico cosa? Cosa è successo?»

«Federico ha fatto un incidente con la moto...»

FV(220)

Il bar sotto casa nel periodo che sono stato via ha cambiato gestione e quella nuova ha messo la pay TV **per guardare** le partite. Praticamente è come essere allo stadio, perché anche al bar la gente fa i cori. Spesso è fastidioso. Dopo un po' di tempo ho sviluppato la capacità di capire il risultato della partita in base alle bestemmie o alle grida di gioia.

1	
---	--

2	
---	--

FV(257)

Chissà se anche mia figlia assomiglierà a me? Cerco di immaginarmi Alice a tutte le età. Quando la vedrò la prima volta, quando avrà cinque anni, poi venti, poi donna. Speriamo **di esserci** ancora per vederla donna.

1	
---	--

2	
---	--

ST(61a)

Dopo la sua tragica scomparsa, per diversi anni non ho più pensato a lei. Alle volte mi rendevo conto di averla dimenticata e mi accusavo di crudeltà. C'eri tu da seguire, è vero, ma non credo fosse questo il vero motivo, o forse lo era in parte. Il senso di sconfitta era troppo grande **per poterlo ammettere**.

1	
---	--

2	
---	--

(ST61b)

Soltanto negli ultimi anni, quando tu hai cominciato ad allontanarti, a cercare la tua strada, il pensiero di tua madre mi è tornato in mente, ha preso a ossessionarmi. Il rimorso più grande è quello **di non avere mai avuto il coraggio di contrastarla, di non averle mai detto**: "Hai torto marcio, stai commettendo una sciocchezza".

1	
---	--

2	
---	--

ST(67/68)

Tua madre si è curata da uno psicanalista o supposto tale per quasi dieci anni (...) Quando mi aveva comunicato questa nuova attività ero rimasta un po' perplessa e le avevo detto: "Credi proprio che sia necessario andare fino laggiù per trovare un buon medico?"

Da un lato la decisione **di ricorrere** a un medico **per uscire** dal suo stato di crisi perpetua mi dava una sensazione di sollievo. In fondo, mi dicevo, se Ilaria aveva deciso di domandare aiuto a qualcuno era già un passo avanti...

1	
---	--

2	
---	--

Completa per favore i seguenti dati (sono necessari per l'elaborazione statistica dei risultati).
Metti una crocetta dove necessario:

nome: .....

nazionalità: .....

madrelingua: .....

lingue conosciute: .....

corso di laurea o di dottorato in: .....; anno di studio .....

lavoro attuale: .....(per i laureati)

età approssimativa: dai 20 ai 25 anni
 dai 26 ai 30 anni
 dai 31 ai 40 anni
 dai 41 ai 50 anni
 dai 51 ai 60 anni
 dai 61 anni in su

Grazie per il tempo dedicato a compilare il questionario!

